

ביאורים

'ואשר זכרת מענין הפושע' - יהודי מומר, שהכיר היטב את פסוקי התורה, ניסה להביא ראיות לאמתת האיסלם מפסוקי התורה. ארבע ראיות מונה כאן הרמב"ם בשמו, ובהמשך ישיב עליהן אחת לאחת.

מקדים הרמב"ם שראיות אלו הן שחוק ולעג, שאפילו אותם יהודים מומרים לא מכירים בהן כראיות טובות. רק מפני שבקוראן כתוב שמוחמד מוזכר בתורה, החליטו אותם פושעים, שרצו להתחנף בפני המוסלמים, להוציא ראיות אלו מן הפסוקים. עד כדי כך הרחיקו לכת, שאחת הראיות שהביאו היא גימטרייה של מוחמד שלכאורה כתובה בתורה.

מעבר להוכחות שהוציאו הפושעים מתחת לשטיח, שבהן ידון הרמב"ם בהמשך, טענו חכמי המוסלמים שמוחמד אכן היה מוזכר בעבר בתורה, אך היהודים מחקו והסירו את שמו. אלא שטענה זו הבל היא, שהרי התורה הועתקה ללשון סורית, פרסית ויוונית עוד קודם שנולד ה'פסול' - מוחמד, מאות שנים קודם לכן [500 שנה]. ואיך אפשר לומר שישנו היהודים את הכתוב, כאשר בכל ספרי התנ"ך, בכל קצוות תבל, לא נמצא שינוי אפילו קל שבקלים.

הרחבות

• אמתות המסורת

בהיותה קבלה רבים מרבים... ולא נמצא בכלם חלוף כלל. הרמב"ם כותב על מעלת מסורת ישראל, שהיא מבוססת על קבלת רבים מרבים, שלא כקבלת הנוצרים והמוסלמים, המבוססת על קבלה מאיש אחד.

ביתר הרחבה כתב הרב קוק על ודאות ואמתות מסורת ישראל: "והנה כשיהיה האדם חפשי באמת ברוחו, וידון בלא משוא פנים על ערך התורה וסיפורה כמו שדנים על כל רשימה היסטורית, מיד יחוש ברוחו את האמת לאמיתתה, ויכיר שאי אפשר כלל לזייף היסטוריה כללית ועיקרית של אומה שלמה באופן גלוי ומבליט כזה, באופן שהמאורעות ההיסטוריים הם כל כך מדויקים, כל כך מכוונים ומפורשים, בשמות האנשים ותולדותיהם, נושאי היסטוריה הברורה, בציון המקומות החיים לפנינו והודעת הזמנים לימים לחדשים ולשנים" [לנבוכי הדור כן]. אי אפשר כלל לזייף היסטוריה של אומה שלמה, ואי אפשר לזייף תורה שניתנה בפני רבים, ובייחוד שהפרטים הרבים הכתובים בתורה כולם מפורטים לפרטים: במקומות, בזמנים, בשמות האנשים ובכלל.

על מסורת התורה בישראל כתב רבי יהודה הלוי "שהיא כמראית העין" [כוזרי א, כה]. מה שאדם רואה בעיניו אינו צריך להוכחה שכלית. אדם בריא אינו מבקש ראיות שכליות למה שרואה בעיניו. אדם בריא שרואה מולו עץ, אינו רואה צורך לדון בשכלו האם אכן יש מולו עץ. כך גם עם ישראל אינו צריך הוכחות שכליות על אמתות התורה, משום שהמסורת חזקה, מוחשית וברורה כמראית העין.

(ב) **ואשר זכרת מענין הפושע אשר הביא בני אדם לחשב ש"במאד מאד"** (בראשית הטענה שהמשונע מוזכר בתורה ז', ט) הוא משונע, וכן אמרו: "הופיע מהר פארן" (דברים לג, ב) ורמז אליו, וכן אמרו: "נביא מקרבך מאחריך כמנזי" (שם יח, טו), וכן יעודו לישמעאל: "ונתתיו לגוי גדול" (בראשית ז', ט) - אלו ענינים מאוסים מאד ממי שאמרם, ולא יאמר בהם שהם בתכלית החלשה, אבל עשות ראיה מהם שחוק ולעג גמור, והם ענינים לא יכניסו ספק כלל, ואפלו אצל המון עמי הארץ והבורים. והפושעים עצמם אשר טענו בהם לא יחשבו כן, ולא יספקו עליהם, ואולם יכנונו להתפאר באלו המאמרים אצל הגוים, ושיראו להם שהם אמתו מה שבקלון באמרם שמשגע כתוב בתורה. והישמעאלים עצמם לא יאמינו באלו הראיות ולא יקבלו, ולא יביאו מהן ראיה, בעבור שהפסדן מברר מאד, וכאשר לא מצאו להם טענה כלל בכל התורה, לא פתוב, ולא דמיון, ולא מקום מחשבה להתלות בו - אמרו: המירותם התורה ושינתם אותה, ואתם מחקתם שם פלוני ממונה. ולא מצאו טענה טובה מזאת, עם היותה בתכלית הגנות והפחיתות, ובטולה פשוט להמון וליחידים, בהיות התורה נעתקה ללשון הסרסוף והפרכי והיוני והלועזי קדם שעמד הפסול מאות שנים. ועוד, בהיותה קבלה רבים מרבים במזרח הארץ ובמערבה, ולא נמצא בכלם חלוף כלל, ואפלו בנקדה ובמקומה לא נמצא חלוף, ואף כי בענין. ולא הצריכם לזאת הטענה החלושה רק העדר פסוק מזדמה בתורה.

במאד מאד - בברכת ה' לישמעאל נאמר: "והרבתי אותו במאוד מאוד". הוא משונע - שפסוקים אלו מתייחסים למוחמד. **יעודו** - הבטחתו. **בתכלית החלשה** - ראיות ברמה מאוד קלושה. **אבל** - אלא. **המירותם** - החלפתם. **ובטולה** - דחיית טענת המוסלמים. **הפסול** - מוחמד. **ואף** - וכל שכן. **מזדמה** - המרמז על אמונתם.

ביאורים

הטענה הראשונה של אותו יהודי מומר היא שהמילים 'במאד מאד' עולות בגימטרייה 'מוחמד'. טענה זו מופרכת משתי פנים: הראשונה, בקוראן כתוב שהשם שלטענתם מוזכר בתורה הוא אחמד, ולכן אין טעם לגימטרייה מהמילים 'במאד מאד' שיוצרת את השם מוחמד. והשנייה, מן הפסוקים ברור שכוונת המילים 'במאד מאד' לתאר את ריבוי כמות הצאצאים שיהיו לישמעאל.

הקב"ה מתגלה לאברהם אבינו ואומר לו שלשרה יולד בן - יצחק, ו'יִהְיֶה שְׁמִי יצחק' את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו". בכל זאת מבקש אברהם שאחרי שייולד יצחק תהיה גם ברכה לישמעאל. על כך עונה הקב"ה: "וְלִישְׁמַעֲאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בְרַכְתִּי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שָׁנִים עֶשְׂרִים וְשִׁימֵי יוֹלִיד וְנָתַתִּי לְגֹי גְדוֹל". מבאר הרמב"ם: כוונת הפסוק לתאר את ברכתו של ישמעאל כברכת הריבוי, ה' מראה שברוך את ישמעאל - בכך שהפרה והרבה אותו מאוד מאוד. אין הברכה של ישמעאל מדברת על איכות צאצאיו, או על הברית שכתת אתו ה', אלא על כמות הצאצאים. ובאמת הפסוק הבא מיד אחר כך: "וְאֵת בְּרִיתִי אֲקִים אֵת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בְּשָׁנָה הָאַחֶרֶת" - בא ללמדנו את ההבדל בין יצחק לישמעאל. עם יצחק אבינו כרת הקב"ה ברית, עם ישמעאל לא נכרתה ברית.

התורה איננה ספר חיזוקים והארות כלליות, התורה היא אלוהית, ולכן היא מדויקת לפרטי פרטים, וכל מילה בה נמצאת במקום הנכון ביותר. יתרה מכך, כל מילה בתורה שנציב אותה במקום אחר תגרום לטעות בהבנה, מפני שהקב"ה בחר לכתוב דווקא את המילה הזו, ודווקא במקום הזה. וכך מפרש הרמב"ם את הטעות שאומרת שהברכה לישמעאל במילים 'במאד מאד' רומזת שיצא מזרעו "מוחמד".

את הברכה ליצחק, שהיא הברית עם זרע ישראל, מכנה הרמב"ם: "שתהיה בבניו תורת אלוהים ודת". עם ישראל מתייחד בכך שהוא מקודש מכל העמים בתורה ובמצוות, ובה חלה ברכת ה' עלינו - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". התורה היא הביטוי של הברית והקשר הייחודי בין עם ישראל לקב"ה.

הרחבות

• ריבוי כמותי וריבוי איכותי

אין רוצה גדלת הנבואה, ולא גדלת הדת, אבל רב מספר לבד. הגויים נתברכו בריבוי צאצאים, לעומת עם ישראל שנאמר בו: "לא מרְבִּבְכֶם מִכָּל הָעַמִּים חֶשֶׁךְ ה' בְּכֶם וַיְבָרֶךְ בְּכֶם כִּי אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל הָעַמִּים, כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם" [דברים ו, ז-ח] - עם ישראל נתברך בריבוי איכותי ולא דווקא בריבוי כמותי. בעניין עליונותו של הריבוי האיכותי על פני הריבוי הכמותי כתב הרב קוק: "הכמות לא תוכל לעולם להכריע לצד עליון את האיכות, ואם מותר האדם מן הבהמה הוא באיכותו - איך ייתכן שכל סגולתו ושאיפת מעשיו תהיה רק למען הריבוי הכמותי בלא דרישה עליונה איכותית? אמנם יקרה היא לנו הכמותיות הציבורית, אבל לא מצד געגועים בהמייים... כי אם בהעמדת הסגולה של היחידים במילוי קדושתם, בצביון קדשם ואור טהרת מידותיהם" [אגרות א, עמי יב]. יש אמנם חשיבות בריבוי כמותי, אך לא זו תכלית הכל. תכלית עם ישראל היא להפיץ בעולם כולו את האיכות של האמונה, המוסר והצדק האלוהי. יש אמנם ערך בעצמה כמותית, יש ערך במדינה גדולה, בשטח גדול, בצבא גדול וכדומה אך כל זה נכון וחשוב רק בתנאי שאנו יוצקים לתוך הכמות תוכן של איכות. את משימתנו לתקן עולם במלכות שדי נוכל לבצע דווקא מכוח האיכות הגדולה שיש בנו: אמונה, קדושה, טהרה, מידות מתוקנות ומוסריות.

והוא, שאמר 'גוי גדול' אין רוצה גדלת הנבואה, ולא גדלת הדת, אבל רב מספר לבד. וכבר אמר על עובדי עבודה זרה: "גוים גדלים ועצמים" (דברים יא, כג). וכן אמרו 'במאד מאד', אשר ענינו: הרבה הרבה, אלו כון שיצא ממנו פלוני - היה לו לומר: 'וברכתיו במאד מאד', והיה אז אפשר שיתלה זה הנתלה בחוטי עכביש בזה, ויאמר שענינו: אברכנו שיצא מזרעו פלוני. ואולם אחר שאמר 'במאד מאד' אחר 'והרביתי' - הראה שהיא הפלגה ברב מספר.

וכבר באר ה' בתורה בדרו עם אברהם, כי כל מה שיעדו מן הברכות, ונתיתו תורה לבניו, והבדילו אותם - לא יהיה זה רק לזרע יצחק, ופלוני - מצרף ולווי בברכת יצחק, והוא אמרו: "וגם את בן האמה לגוי אשימנו, כי זרעך הוא" (בראשית כא, יג), באר בו כי העקר הוא יצחק, וזה מצרף ולווי. ובבאור אמר ה' יתעלה: "כי ביצחק יקרא לך זרע" (שם שם, יב), והניח ישמעאל לגמרי, רצונו לומר, שזרעו אף על פי שיהיה מספר רב, לא יהיה חשוב ומעלה, ולא נרצה, ואין לו חלק משלמות האדם עד שתזדע בו ותתפרסם, ואולם תודע מעלתך בזרעך החשוב המעלה, והוא זרע שיהיה מיצחק. וזהו ענין 'יקרא', כמו שאמר: "ויקרא בהם שמי ושם אבתי" (שם שם, יז), רצונו לומר שיתפרסם בהם ויזדע. ואחר כן באר יצחק, שהברכות ההן אשר יעדו לאברהם, אשר מכללן שתהיה בבניו תורת אלהים ודת, כמו שיעד לו להיות בזרעו ואמר: "והייתי להם לאלהים" (שם יז, ח), ויחד יצחק מישמעאל בכלן, כמו שבארנו בבאור יחודו בנתנת הדת מבלתי ישמעאל - והוא אמרו: "ואת בריתי אקים את יצחק" (שם שם, כא) אחר אמרו בישמעאל: "הנה ברכתי אותו" (שם שם, ט) - באר לנו ה' על ידי יצחק שיעקב נתיחד בכל מבלעדי עשו, והוא מאמר יצחק אלי: "ויתן לך את ברכת אברהם" (שם כד, ד). הנה התבאר מפסוקי התורה, שמעלת הדת היעודה לאברהם ונכרת לו ברית עליה שתהיה בבניו - התייחדה ביצחק, ואחר כן ביעקב מזרע יצחק, והוא מאמר הנביא, מודה לה' על זאת הטובה היקרה: "אשר פרת את אברהם ושבעתו ליצחק, ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם" (דברי הימים א טז, טז-יז).

ויממה שראוי שתדע, שהשם שחושבים הישמעאלים שהוא כתוב בתורה, אשר נתלים הפושעים בו שהוא 'במאד מאד' - אינו מ"ם ח"ת מ"ם דל"ת, אלא הוא אל"ף ח"ת מ"ם דל"ת. כן הוא לשון מאמרם: 'שימצאוהו כתוב בתורה ובעון-גליון' שמו אחר. ואין מספר 'במאד מאד', כמספר זה השם שחשב שהוא כתוב בתורה.

השם שנתלים בו הפושעים

גוי גדול - על ישמעאל. רוצה - הכוונה. בחוטי עכביש - משל לראיה קלושה ביותר. אחר - מכיוון. ופלוני - ישמעאל. ולווי - מדרגה נמוכה של מלווה. ובבאור - ובפירוש. ובעון-גליון - כינוי לכתבי הנוצרים.

ביאורים

טענתו השנייה של אותו פושע לכך שכבר בתורה מופיע מוחמד, מבוססת על המילים 'הופיע מהר פארן'. פארן הוא מקום בני ישמעאל, ואותו מין הבין ש'הופיע מהר פארן' מכוון להופעת מוחמד. על כך משיב הרמב"ם שהפסוק כתוב בלשון עבר, ולכן בודאי כוונתו לתאר מאורע שכבר אירע, והוא מעמד הר סיני.

"ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש". בפסוק מתוארת התגלות ה' במתן תורה במעגלים הולכים ומתכנסים. בנקודת המרכז נמצא הר סיני, וסביב לו נמצאים שעיר, פארן ורבבות קודש. ההופעה החלה במעגלים הרחוקים, ומכך אנו לומדים את ההתאמה העולמית לתורה - הציפייה של כל העולם מיום בריאתו לרגע זה שבו ניתנה לו משמעות ותפקיד, לאותה הופעה אלוהית בהר סיני, להתעלות העולם כולו, להתגלות ממשית של 'יורד ה' על הר סיני'.

הנחיתה רכה רק כאשר כבר החלו ההכנות לנחיתה זה מכבר. המטוס יורד באיטיות עד שהוא מגיע למסלול בזווית המדויקת. ירידת ה' על הר סיני חייבת להיות ברכות כדי שהמציאות כולה לא תקרוס בעת עמידתה מול פני ה' בכל העצמה. לרגע היא עומדת ומבינה כמה הפער גדול בין מה שהיא כעת, לבין מה שהיא צריכה להיות. לכן, ראשית כל, יש צורך להכיר בכך שהעולם מותאם לאור התורה, ולמרות הפער הגדול כעת, אנו מסוגלים להתרומם למדרגת התורה.

בזה מתבאר מדרש חז"ל על הפסוק שבו אנו עוסקים - שלח הקב"ה שליח לאומות, אולי ירצו לקבל את התורה, ולא רצו לקבלה. אמנם הם לא מוכנים לקבל את התורה מפני שהפער גדול מדי, אבל מפסוק זה למדנו שיש שייכות בינם לבין התורה. כך כאשר התורה יורדת בהר סיני לעם ישראל, העם שהתורה מתאימה לו, היא מגיעה מתוך כל אומות העולם והולכת לקראת כל אומות העולם. ובכל אופן, בין לפי הפשט ובין לפי מדרש חז"ל, המדובר הוא על מאורע שהיה בשעת מתן תורה ולא על דבר שעתידי להתרחש.

הרחבות

קבלת התורה

שְׁהָאֹר הוֹלֵךְ לְאֵטוּ מֵהָר אֶל הָר. לעומת שיטת הרמב"ם שמתארת את האור שבקבלת התורה כמופיע אט אט, הגמרא מתארת לנו את העובר שבמעני אמו שלומד את התורה כולה בתשעה חודשים בלבד: "דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעני אמו - לפנקס שמקופל ומונח... ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים... ומלמדו אתו כל התורה כולה" [גידה ל].

ייתכן שאפשר לראות כאן את שתי הצורות הראויות להופעה של תורה בעולם: יש הופעה שהיא בבת אחת, כעובר שמלמדים אותו את התורה כולה, אך החיסרון בולט בכך, שהרי בסופו של דבר "בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה" [שם]. חסרים בשיטה זו הקניין והיגיעה, כמו שכתוב במדרש: "אין דברי תורה מתקיימין אלא למי שעמל בהן כל צרכן" [ילקוט יתרו יח].

ומול זה, יש את ההופעה התמידיית והרגילה של קמעא קמעא, שלב אחר שלב, כמו האור שהתגלה אט אט במעמד הר סיני, ואפשר לנו לתת לו מקום בנפשנו ולקנותו. כך כתוב גם במדרש על לימוד תורה: "מי שטיפש אומר: מי יכול ללמוד תורה שבלבו של חכם? מי שפיקח אומר: והוא לא מאחר למדה?! אלא הריני לומד שתי הלכות היום ושתיים למחר עד שאני לומד את כל התורה כולה" (ויקרא רבה יט ב, עיין שם בהרחבה).

לעילוי נשמת קדושי השואה הי"ד
הצלחת מיכאל בן זהבית הי"ו

וְאִמְנָם אָמְרוּ ה' הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרְן הוּא פִּעַל עֶבֶר, וְאֵלּוּ אָמַר 'הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרְן' הִיא אִפְשָׁר לְמִי שֶׁתִּיטֵב לוֹ הַהֲטָעָה לְהַתְלוֹת בוֹ, וְאוּלָּם אַחַר שֶׁאָמַר 'הוֹפִיעַ' הִרְאָה שֶׁהוּא עֲנִין שְׁאֲרַע כָּבֵד. וְזֶה, שֶׁהוּא מִתְאָר מֵעֵמֶד הַר סִינִי, וְאוֹמֵר, כְּשֶׁה' נִגְלָה עַל הַר סִינִי, לֹא יָרַד הָאוֹר מִן הַשָּׁמַיִם עַל הַר סִינִי כְּרִדְתָּ הַבְּרָקָה, אֲבָל הוֹפִיעַ בְּנַחַת, נִגְלָה מִרְאֵשֵׁי הַהָרִים לְאֵט לְאֵט, מִרְאֵשׁ הַר אֶל רֹאשׁ הַר, עַד שֶׁשָּׁכַן עַל הַר סִינִי. אָמַר: "ה' מְסִינִי בְּאֵזְרוֹ מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרְן". בְּחֵן אָמְרוּ 'לְמוֹ', רְצוֹנוֹ לומר: לְיִשְׂרָאֵל. וְהַתְבוּנָה אֵיךְ אָמַר בְּפֶאֶרְן, שֶׁהוּא רְחוֹק, 'הוֹפִיעַ', וּבְשִׁעִיר, שֶׁהוּא קְרוֹב יוֹתֵר, 'זָרַח', וּבְסִינִי, אֲשֶׁר אֵלָיו הַהֲקָשָׁה וְבוֹ שָׁכַן הָאוֹר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד ה' עַל הַר סִינִי", אָמַר בוֹ 'מְסִינִי בְּאֵזְרוֹ'. וְכַעֲנִין זֶה סִפְרָה דְּבוֹרָה כְּשֶׁסִּפְרָה בְּאֵמָה מֵעֵמֶד הַר סִינִי, שֶׁהָאוֹר הוֹלֵךְ לְאֵטוּ מֵהָר אֶל הָר, אָמְרָה: "ה' בְּצִאתָךְ מִשְׁעִיר בְּצִעְדָּךְ מִשְׁדָּה אֲדוֹם" וגו'. וְכַפִּי מֵהַ שְׁבָאָרוֹהוּ הַחֲכָמִים ז"ל, אָמְנָם ה' שֶׁלַח שְׁלִיחַ לְרוֹמִיִּים קִדְּם מִשֶׁה רַבְּנוּ וְהִרְאָה לָהֶם הַתּוֹרָה, וְלֹא קִבְּלוּהָ מִמֶּנּוּ, אַחַר כֵּן שֶׁלַח שְׁלִיחַ אַחַר לְעֶרְבִיִּים וְהִרְאָה לָהֶם, וְלֹא קִבְּלוּהָ מִמֶּנּוּ, אַחַר כֵּן שֶׁלַח לָנוּ מִשֶׁה רַבְּנוּ, וְקִבְּלוּהָ, וְאָמְרָנוּ: "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות כד, ז). וְזֶה כְּלוֹ עֲנִין שֶׁאֲרַע קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה, וְלִכְּן בָּאוּ בָּהּ פְּעֻלִּים עוֹבְרִים, 'בְּאֵזְרוֹ' ה' הוֹפִיעַ וְאֵינּוּ הוֹדְעָה בְּמֵה שִׁיְהִיָּהּ.

ביאור הפסוק
"הופיע מהר
פארן"

ביאורים

הטענה השלישית היא שמוחמד מוזכר בפסוק "נביא מקרֶבֶךָ מֵאַחֶיךָ פִּמְנֵי יָקִים לָךְ הַאֲלֹהִיךָ אֵלָיו תִּשְׁמְעוּן" [דברים יח, טו]. הרמב"ם אומר שהבנה כזו היא הוצאת הדברים מהקשרם, ולכן אין להעלות על הדעת שזו כוונת הפסוק. הַקֶּשֶׁר הפסוקים הוא הנותן את המשמעות הנכונה להבנת הכתוב, ולקייח משפט אחד כעומד בפני עצמו עלולה לגרום עיוותים בהבנה. הפסוקים שם עוסקים בידיעת העתיד באמצעות כוחות של טומאה, כמו דורש אל המתים, מעלה באוב, ידעוני וכו'. על כך אומרת התורה שם: "תִּמְיִם תִּהְיֶה עִם הַאֲלֹהִיךָ" - רק מאת ה' נשמע את העתיד לבוא, באמצעות הנביא שמינה.

פעמים רבות חז"ל לוקחים מילה, או חצי פסוק, ומהם לומדים בדרשה הלכה חשובה שאינה נלמדת מפשט הפסוק, וגם לא מהקשרו. לדוגמה: מן הפסוק "לא תאכלו על הדם" לומדים חז"ל על איסור אכילה לפני התפילה. פשט הפסוק אינו מדבר על כך, אלא על אכילת דם - לא תאכלו עם הדם. אם נכונים דברי הרמב"ם, מה ההבדל בין דברי חז"ל לדברי המוסלמים? מדוע לחז"ל מותר לשנות מפשט הפסוק, ולדרוש כך הלכות?

חכמים שלמדו את התורה כולה, מתוך יראת שמים ורצון לכוון לאמיתה של תורה, השכילו להבין את עומק דברי התורה הגנוזים באותיות התורה. דווקא ההקשר הכללי ביותר, וידיעת כל התורה, הם שהעניקו לחז"ל את היכולת לכוון לרצון ה' האמתי - תורה שבעל פה. עומק הרעיון שהתורה מלמדת אותנו הוא שעמד לנגד עיני חז"ל כאשר דרשו חסרות ויתרות במילים ובאותיות התורה, וכאשר דרשו פסוקים על פי עומק הפשט. ואילו המוסלמים - כל רצונם הוא להצדיק את עצמם ואת דרכם בלבד, ולשם כך מוכנים לאנוס את התורה כדי למצוא את מבוקשם בה.

מסיים הרמב"ם בפירוש הפסוק "מִקְרָבֶךָ מֵאַחֶיךָ פִּמְנֵי": התורה באה להדגיש שאין לנו לרעות בשדות זרים כדי למצוא מענה למה שיתרחש בעתיד, כי בעם ישראל נמצא הפתרון הטוב ביותר והאמיתי ביותר - הנבואה. עולה מתוך דברי הרמב"ם שלנבואה יש תפקיד מרכזי בחיי עם ישראל האידאליים לא רק במתן מענה על שאלות הרוח גורל, כגון אם לצאת למלחמה או לא, אלא גם כדי לענות על שאלות זוטות כמו ששאל שאול את שמואל על האתונות שאבדו לו - "ונשאלהו בכל מה שיקרה לנו".

קשה לנו להבין: מדוע יש לפנות לנביא על דבר פשוט כאבדת אתונות, מדוע להטריח את הנביא ולהטריד אותו בשאלות כאלה? הדבר נראה לנו כזלזול.

אך ברמב"ם מבואר שאין האמת כך, אלא ראוי שנשכיל להבין עד כמה כל פרט קטן בחיי עם ישראל הוא מהותי, מפני שהוא מאת ה' בהשגחה פרטית. אתונות שאבדו הן מסר מהקב"ה, ולכן ראוי לגשת לנביא ולשאל אותו על כך.

ובזה נסתתמו ארבע טענות הפושע, שעליהן השיב הרמב"ם. (על הטענה הרביעית השיב הרמב"ם בתוך תשובתו לטענה השנייה).

הרחבות

• תפקיד הנבואה

עד שתהיה זאת המעלה, שהיא הקדמת הידיעה בעתידות, מִיחֲדָת לָכֶם. הרמב"ם מציין את ידיעת העתידות כחלק מיכולות הנביא, וכדרך לבדוק אותו שהוא אכן נביא אמת. אך האם מעלת הנבואה מסתכמת בידיעת העתיד בלבד?

חז"ל פותחים לנו צוהר להבנת הדברים ואומרים: "הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים" [מגילה יד]. הגמרא אומרת שם שרק נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, אך רוב רובן של הנבואות לא נכתבו, אלא היו ייחודיות לשעתן. אך לכאורה קשה לומר שהיה צורך בכל כך הרבה נביאים רק לצורך של ידיעת העתידות או להעברת מסרים מריבונו-של-עולם.

ניתן לומר שיש מובן עמוק יותר לנבואה שאליה יש לחתור ולשאוף, והוא מציאות נבואית, מצב נבואי שבו האדם, העם וכל בשר - כולם יהיו בקשר ישיר עם הקב"ה. וזהו שאמר שמואל לשאול: "אחר כן תבוא גבעת האלוהים... ויהי כבואך שם העיר ופגעת חבל נבאים... והמה מתנבאים. וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם והפכת לאיש אחר" [שמואל א ט ה-ו].

אין להביא ראיה בלא הקשר

ואמנם מה שהביא ראיה מאמרו 'נביא מקרֶבֶךָ מֵאַחֶיךָ', ואמרו שִׁקְצַת אֲנָשִׁים נִכְנָס לָהֶם סֶפֶק בַּעֲבוּרוֹ, וקצתם הרחיקו הספק באמרו 'מקרֶבֶךָ', ולולא אמרו 'מקרֶבֶךָ מֵאַחֶיךָ', היה אצלם ראיה - כאן ראוי לך שתתן לבך ותבין מה שאמר: דע, שאין ראוי לאדם שיגזר דבר מדברים סמוכים^ו ויביא ראיה ממנו, אבל ראוי שישען במה שלפניו ולאחריו, עד שישלם העניין וידע פגנת אמרו, ואז יביא ראיה ממנו. ואלו היה אפשר לאדם שיביא ראיה מדברים נפסקים מאשר לפניהם ואשר אחריהם - היה אפשר לאומר שיאמר שה' יתברך הזהירנו שלא נשמע לשום נביא, והוא אמרו: "לא תשמע אל דברי הנביא" (דברים יג, ז). וכן היה אומר שה' צונו לעבד עבודה זרה, והוא אמרו: "ועבדתם אלהים אחרים". והדומה לזה הרבה מאד בספרים. וזה מבאר ההפסד, כי אין להביא ראיה מכתוב עד שתודע פגנתו מאשר לפניו ומאשר לאחריו, ותובן פגנתו.

וזה הפסוק, אשר הוא 'נביא מקרֶבֶךָ מֵאַחֶיךָ', ראוי לעין מה שלפניו ושלאחריו מן הדבק בו, ויובן, ואז לא ישאר בו שום ספק. וזה, שהוא הזהירנו בתחלת זאת הפרשה מהתעסק בנחש ובקסם ובמשפטי הכוכבים ובכשוף ובהשבעות והדומה לזה, ואלו הענינים הם הדברים שיחשבו האמות שהם ידעו בהם מה שיתחדש, ויזמנו^ז עצמם אליו. וכאשר הזהירנו ה' יתעלה מהתעסק בהם, אמר לנו, שכל האמות חושבים שהם ידעו העתידות מזה הדרך, ואתה לא מדרך זה תדע העתיד, אבל תדעוהו מנביא שאשלח לכם, יגיד לכם העתידות ויצדק, ולא יכזב^ח דברו. הנה תגיע אל הקדמת הידיעה^ה מבלתי נחש וקסם ומשפטי כוכבים וזולתם. ואחר פן באר קלות הענין, ואמר: כל נביא שאשלח לכם ויגיד לכם העתיד - אמנם מקרֶבֶכֶם יהיה, עד שלא תצטרך לשוטט מארץ אל ארץ וללכת דרך רחוקה אחריו, וזהו ענין אמרו: 'מקרֶבֶךָ'. ואחר פן הודיענו ענין אחר, ואמר שעם היותו קרוב לכם ובקרֶבֶכֶם - יהיה מכם גם פן, כלומר מישראל, עד שתהיה זאת המעלה, שהיא הקדמת הידיעה בעתידות, מִיחֲדָת לָכֶם. ולזה חזק הענין ואמר: 'כמוני', כי אחרי שאמר 'מאחֶיךָ' היה אפשר לומר שיהיה מעשו ומישמעאל, כמו שאמר לבני עשו: "כה אמר אחֶיךָ ישראֵל" (במדבר כ, יד). על פן חזק הדבר ההוא באמרו 'כמוני', כלומר: מבני יעקב. ואין ענין אמרו 'כמוני' - פיוצא בי בגדל ערך מעלת הנבואה, שהיא כבר אמר: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשׁה" (דברים לד, ט). והנה בפרשה עצמה זכר מה שמורה על כל מה שזכרנוהו, אמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחבר חבר וגו' תמים תהיה וגו' ואתה לא כן נתן לך וגו' נביא מקרֶבֶךָ מֵאַחֶיךָ" וגו' (שם יח, יג-ט). הנה התבאר והתאמת שזה הנביא היעוד בו^ו אינו נביא שיביא דת, ולא שיתן תורה, ואמנם יהיה איש שיסיר מעלינו צרף הקסם ומשפטי הכוכבים, ונשאלהו בכל מה שיקרה לנו, כמו שישאלו האמות המעוננים והקוסמים, כמו שמצינו שאול ששאל שמואל על אבדה שאבדה לו.

מדברים סמוכים - דברים שנמצאים באמצע ענין. ויזמנו - יכינו עצמם לקראת העתידות. יכזב - ישקר. הקדמת הידיעה - ידעה מוקדמת של העתידות. היעוד בו - המוזכר בפרשה זו.

ביאורים

בימים הקרובים נעסוק בכללים שנותן הרמב"ם להבחנה בין נביא אמת לנביא שקר.

הרעיון המרכזי הוא שישנה אמת אבסולוטית אחת, שממנה אנו מתחילים לבחון את הדברים - היא נבואת משה רבנו. משה הוא גדול הנביאים וראשון לנביאים, מפני שראינו בעינינו את מעמד הר סיני שבו משה קיבל נבואה. בכך אין לנו לכפור כיוון שראינו זאת, כמו במקרה ששני עדים ראו מראה אחד - אצלם הדבר מוכח וודאי, רק לבית הדין יש ספק, משום שלא ראו זאת, ולכן עליהם לבוא ולהעיד. העד הראשון הוא משה, והעד השני הוא עם ישראל לדורותיו.

והרי אנחנו לא היינו במעמד הר סיני ולא ראינו אותו, אם-כן לגבינו חוזרת השאלה - מניין שמשה נביא אמת? הרמב"ם מתייחס אל עם ישראל כעם שהיה במעמד הר סיני לדורותיו, שהרי זה עבר אלינו במסורת מדור לדור, מאב לבן, בכל ליל סדר מזה כ-3300 שנה. לא ייתכן שמעמד רחב שבו היה עם שלם, מיליוני אנשים, הומצא אצל אדם פרטי והועבר כך במסורת.

כעת, כאשר יש לנו לפחות אמת מוחלטת אחת, אפשר להמשיך דרכה - משה רבנו כותב את התורה מבראשית ועד סוף ספר דברים. התורה היא אמת. ובתורה נוספו לנו עוד שלושה כללים: א. לא תהיה תורה אחרת או דת אחרת. ב. אין להוסיף או לגרוע מן המצוות הכתובות בה. ג. התורה נצחית.

יקום אחד ויאמר: עזב ה' את הארץ, ישנה דת חדשה, ברית חדשה, המצוות בטלות או כל דבר שנוגד את אחד הכללים הכתובים בתורה - הרי הוא נביא שקר, ומצווה להורגו אם יש סנהדרין שדנה דיני נפשות. וגם אם הוא יעשה אותות ומופתים כמשה רבנו, אין להאמין לו. אמונת ישראל אינה מיוסדת על מופתים, אלא על אמת. ונצטרך לומר שאת הניסים הללו עשה בכוחות של כישוף וטומאה.

אם-כן, אין לנו בעיה עקרונית לומר שיש נביאים באומות העולם, לומר "כעומר וזיד הוא נביא" (בערבית: פלוני אלמוני הוא נביא). השאלה היא רק אם הם עומדים בקריטריונים שאותם הציבה לנו התורה. "משה אמת ותורתו אמת".

הרחבות

• נביא גוי

כָּלֶם אֶצְלָנוּ נְבִיאִים, וְאָף עַל פִּי שְׁלֵא הָיוּ מִיִּשְׂרָאֵל. הרמב"ם אומר שלכל באי עולם יש פוטנציאל לנבואה. מקור לדברים אלו אפשר למצוא בתנא דבי אליהו: "...מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ, בין גוי ובין ישראל, בין איש ובין אישה, בין עבד בין שפחה, הכל לפי מעשה שעושה כך רוח הקודש שורה עליו" (רבה י, ב). במורה נבוכים מוסיף הרמב"ם שאף על פי שכל באי עולם יכולים להגיע לנבואה, מעלת הנבואה בישראל גבוהה יותר מאשר בשאר האומות: "הנה כבר התבאר שהשגתו (-של משה) נבדלת מהשגת כל מי שיתאחר אחריו בישראל, אשר הם ממלכת כוהנים וגוי קדוש, ובתוכם ה', וכל שכן בשאר האומות" [מורה נבוכים ב, לה]. נבואת משה רבנו עדיפה על פני כל נביאי ישראל, ודאי שעל פני נביאי שאר האומות, שיכולתם להגיע לנבואה פחותה. הרב שילת מסביר מהיכן נובע יתרונם של ישראל: "ייחודו של עם ישראל... נובע מתכונה של יתרון שלישות שכלית ומוסרית, הקיים בישראל ממורשת אבות וממעמד הר סיני. מציאותה של תכונה זו מסבירה גם את הריכוז הגבוה של נביאים בישראל, שכן גם אם שלימות הכוח המדמה הדרושה לנבואה קיימת בהתפלגות שווה אצל כל בני אדם - השלימות השכלית והמוסרית המיוחדת בעם ישראל, מגדילה לאין ערוך את הסיכויים שיימצאו בו לא רק חכמים צדיקים וחסידים אלא גם נביאים יותר מאשר בכל אומה ולשון, שהרי השלימות השכלית והמיוחדת היא תנאי הכרחי לנבואה" [עיין בספרו 'בין הכוזרי לרמב"ם', סוגיה ג': סגולת ישראל].

לעילוי נשמת א"מ יהודית בת שמואל יצחק ע"ה

אמתות הנבואה
נבחנת על-פי
תוכנה

וְאוֹלָם הָיוּתְנוּ בְלִתי מֵאֲמִינִים בְּנְבוּאָת עֹמֵר וְזִיד, אִינוּ מִפְּנֵי הָיוּתְם מְזוּלָת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שִׁיחֲשָׁבוּ הַהֶמּוֹן, עַד שֶׁנִּצְטָרַף לְלִמּוֹד מֵאֲמָרוֹ 'נְבִיא מְקַרְבָּךְ מֵאֲחֵיר'. כִּי אִיּוֹב וְאֶלִּיפַז וּבְלָדָד וְצוֹפֵר וְאֶלְיָהוּא כָּלֶם אֶצְלָנוּ נְבִיאִים, וְאָף עַל פִּי שְׁלֵא הָיוּ מִיִּשְׂרָאֵל, וְכֵן חֲנִנְיָהּ בֵּן עֲזוּרָה נְבִיא שְׁקָר אֲרוּר, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאוֹלָם נֶאֱמַר בְּנְבִיא אוֹ נְכִיבֵהוּ מִצַּד טַעֲנָתוֹ, לֹא מִצַּד יְחוּסוֹ. וּבְאִוֵּר זֶה, שֶׁמִּשָּׁה רַבְּנוּ רַבֵּן שָׁל כֹּל הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר שָׁמְעֵנוּ דְבַר ה' אֵלָיו, וְהֶאֱמַנּוּ בוֹ וּבְדַבְּרוֹ, וְאֲמָרְנוּ לוֹ: "קָרַב אֲתָהּ וּשְׁמַע" (שם ה, טד) - אָמַר לָנוּ שְׁלֵא נִשְׁאַרְהָ בְּשִׁמְיִם דַּת אַחֶרֶת שֶׁתֵּרַד, וְאִין שֶׁם תּוֹרָה אַחֶרֶת שֶׁתְּבוּא, אָמַר: "לֹא בְּשִׁמְיִם הִיא" (שם ל, יב). וְהִזְהַרְנוּ מֵהוֹסִיף וּמְגוֹרַע בְּזֵאת הַתּוֹרָה כְּלָהּ, אָמַר: "לֹא תִסְף עֲלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם יג, א). וְעַרְבֵנוּ וְחִיב עֲלֵינוּ מִצַּד ה' יִתְעַלֶּה לְהֶאֱמִין בָּהּ אֲנַחְנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ עַד סוֹף כֹּל הַדּוֹרוֹת, וְהוּא אָמַר: "הַנְּסֻתֶרֶת לֵה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגַלֶּת לָנוּ וּלְבְנֵינוּ עַד עוֹלָם" וְגו' (שם טז, כח). הִנֵּה כֹל נְבִיא שִׁיבּוּא, יִהְיֶה יְחוּסוֹ כִּהְיוֹ אוֹ לִוי אוֹ עִמְלֶקִי, שִׁיאֲמַר שֶׁאֲחַת מִכָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בְּטַל חִיּוּבָה - כְּבָר הַכְּזִיבֵהוּ מִשָּׁה רַבְּנוּ, הָאֲמֹר 'לָנוּ וּלְבְנֵינוּ עַד עוֹלָם'. עַל כֵּן נְכִיבֵהוּ, וְנַהַרְגֵהוּ אִם נוֹכַל, וְלֹא נְבִיט לְאוֹתוֹתָיו, כְּמוֹ שְׁלֵא נְבִיט לְמִי שֶׁמִּסִּית לְעַבּוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְבֹא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת וְגו' לֹא תִשְׁמַע" וְגו' (שם יג, א). כִּי מִשָּׁה ע"ה אָמַר לָנוּ לֹא תַעֲבֹדוּ עַבּוֹדָה זָרָה לְעוֹלָם, וְלָזָה נִדְעֵה שֶׁהָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עַבּוֹדָה זָרָה הוּא תַחֲבוּלָה וְכִשּׁוּף. וְכֵן אָמַר לָנוּ מִשָּׁה רַבְּנוּ ע"ה שֶׁהַתּוֹרָה נְצַחִית עַד עוֹלָם, וְלָזָה כֹּל נְבִיא שֶׁאֲמַר שֶׁהַתּוֹרָה הִתְהַלְּמָה, נִדְעֵה מִטַּעֲנָתוֹ שֶׁהוּא נְבִיא שְׁקָר, כִּי הוּא מְכַזֵּב מִשָּׁה רַבְּנוּ. וְלָזָה לֹא נִשְׁאַל מִמֶּנּוּ אוֹת, וְלֹא נְבִיט לְמוֹפְתוֹ - אֲשֶׁר נִחְשָׁב שֶׁהוּא מוֹפֵת - כְּשִׁיעֵשֶׂהוּ. כִּי הֶאֱמַנְנוּ בְּמִשָּׁה לֹא הָיָה בְּגִלְל הָאוֹתוֹת, עַד שִׁיתְחַיֵּב מִזָּה לְהַקִּישׁ בֵּין אוֹתוֹת זֶה לָזָה, וְאוֹלָם הֶאֱמַנּוּ בוֹ בְּהָיוּתְנוּ שׁוֹמְעִים הַדְּבֹר כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ הוּא, וּבְזָה הַתְּאֵמָה הֶאֱמַנְנוּ אֲמָתוֹת שְׁלֵמָה וְקִיָּמַת עַד עוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְגַם בָּרָךְ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם" (שמות יט, ט).

וּמִשְׁלָנוּ עִם מִשָּׁה רַבְּנוּ מִשְׁל שְׁנֵי עֲדִים שֶׁרָאוּ דְבַר אֶחָד בְּיַחַד, שְׁכָל אֶחָד יוֹדֵעַ אֲמָתוֹת עֲדוֹת חֲבָרוֹ וְאֲמָתוֹת מֵאֲמָרוֹ, וְאִינֵם צְרִיכִים עַל זֶה אוֹת וּמוֹפֵת, וְאָף עַל פִּי שֶׁשָּׁאֵר בְּנֵי אֲדָם, שִׁיעִידוּ לָהֶם, לֹא יִדְעוּ אִם הוּא אֲמָת, וְיִצְטָרְכוּ רְאִיָּה עַל דְּבָרָם, וּמוֹפֵת אֶצֶל בְּנֵי אֲדָם. כֵּן אֲנַחְנוּ, קֵהֵל יִשְׂרָאֵל, יִדְעֵנוּ אֲמָתוֹת מִשָּׁה רַבְּנוּ בְּרָאוּתְנוּ אוֹתוֹ בְּמַעֲמַד הַר סִינַי בְּדַבְּרוֹ עִם ה' יִתְעַלֶּה, לֹא בְּנִפְלְאוֹתָיו לְבַד, וְאוֹלָם עָשָׂה כֹּל מֵה שֶׁעָשָׂה מִן הָאוֹתוֹת כְּפִי הַצֶּרֶף, כְּמוֹ שֶׁהַתְּבָאָר בְּפָתוּב בַּתּוֹרָה. וְלָזָה הַעֲקָר הַגְּדוֹל, אֲשֶׁר שִׁכְחוּהוּ וְלֹא סָמְכוּ עֲלָיו הַרְבֵּה מֵאֲנָשֵׁי אֲמָתְנוּ, אִין אֲנוּ מֵאֲמִינִים בְּנִפְלְאוֹת כְּהֶאֱמַנְנוּ בְּמִשָּׁה רַבְּנוּ, וְלֹא נִשְׁוֶה בֵּין אֲמָתְתָם. וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר שְׁלֵמָה עַל לְשׁוֹן הָאֲמָה: "מֵה תַחֲזוּ בְּשׁוֹלְמִית כְּמַחֲלַת הַמַּחְנִים" (שיר השירים ז, א), אֲמַר, שֶׁאֲתָם אִם תּוֹכְלוּ לְהַעֲמִיד לִי כְּמַעֲמַד הַר סִינַי - אִזְ אֲאָמִין בְּכֶם.

מְזוּלָת יִשְׂרָאֵל - אִינֵם יְהוּדִים. כִּי - שֶׁהָרִי נְכִיבֵהוּ - לֹא נֶאֱמַר לוֹ. עַרְבֵנוּ - הַכְּנִיס אוֹתְנוּ בְּעַרְבוֹת. הַכְּזִיב - עוֹשֶׂה אֶת דְּבָרֵי מִשָּׁה לֹא אֲמָתִים. נְכִיבֵהוּ - נַחֲלִיט שֶׁהוּא שְׁקָר. וְלָזָה - וּלְכֵן. כְּפִי הַצֶּרֶף - הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה לֹא נַעֲשׂוּ כַּדִּי לְהוֹכִיחַ עַל נְבוּאָתוֹ, אֲלֵא בְּגִלְל צוֹרֵךְ הַשְּׁעָה.

ביאורים

אחרי שלמדנו אתמול איך לא ניפול ברשת של נביאי השקר, ממשיך הרמב"ם וכותב שגם על נביא שמחזק את תורת משה חלה חובת ההוכחה שהוא נביא אמת ולא אווז עיניים. על כן מצווה התורה שנבקש ממנו אות ומופת, לראות שבאמת דבר ה' בפיו: "כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא או חֵלֶם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלַיךְ אוֹת או מוֹפֵת" (דברים יג, ב).

אמנם כבר ציינו אתמול שהאות או המופת אינם הוכחה טובה, שהרי גם נביאי השקר יכולים לעתים לעשות אותות ומופתים, אך כיוון שכבר הוברר שאותו אדם רק מוסיף חיזוק על מצוות ה', האות היא סימן לכך שהוא נביא ה', ועלינו לכבדו. הכבוד והציות לדבריו נובעים גם הם מהאמונה בנבואת משה רבנו. חלק גדול מהדרכת התורה הוא ההתמודדות עם המציאות בעולם, שאינה תמיד בהירה וברורה. גם את הכלים שבהם יש לבחון דברים ולקבלם אנו למדים מהתורה. כשם שהתורה ציוותה לחרוץ דין ומשפט, בין בממון ובין בנפש, על פי עדות שני עדים, כך קבעה לנו שכאשר נביא מחזק את התורה ונותן לנו מופת, עלינו להאמין לדבריו ולציית לו.

בהקדמה לפירוש המשנה מוסיף הרמב"ם תנאי נוסף - שלא יזכר הנביא, ושכל דבריו בשם ה' יהיו אמת. כפי שהתורה אומרת: "וְכִי תֹאמַר בְּלִבְּךָ אֵיכָה נִדְעַת אֵת הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְרֹו ה': אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם ה' וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבָר וְלֹא יִבֹּא, הוּא הַדְּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְרֹו ה', בְּזִדּוֹן דִּבְרֹו הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ" (דברים יח, כא-כב) - שלא כאותם מעווננים ומכשפים שלעתים צודקים אך לעתים טועים, דבר ה' נאמן לעד, ואין בו טעות כלל וכלל (אמנם ישנן נבואות פורענות שלא התממשו, אך אין זה אומר שהן היו נבואות שקר, כי ייתכן ששבו בתשובה והבורא מחל להם).

הרחבות

• האמונה בנביא

ואולם נאמין בו באות, ואף על פי שאפשר שיכזב. הרמב"ם אומר שעלינו לשמוע לדבריו של נביא שעשה מופת משום שהתורה ציוותה על כך, אף על פי שייתכן שלא היה זה אלא אחיזת עיניים. בהלכות יסודי התורה הרמב"ם מסביר שהמופת אינו התנאי הבסיסי לבירור אמתותו של הנביא שלפנינו: "ולא כל העושה אות ומופת מאמינין אותו שהוא נביא, אלא אדם שהיינו יודעין בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך בדרכי הנבואה ובקדושתה ופרישותה, ואחר-כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו, מצוה לשמוע ממנו שנאמר: 'אליו תשמעון' (דברים יח, טו)" [הלכות יסודי התורה ז, ז]. מבואר בדברי הרמב"ם שרק מופת שעושה נביא המוכר לנו כראוי לנבואה, על פי מעשיו הנעלים וחכמתו הגדולה, יהווה סיבה לכך שנתחייב לשמוע בקולו. הנצי"ב מצא לדברים אלו מקור בלשון התורה בפרשת הנביא: "נביא מקרבך... אליו תשמעון" (דברים יח, טו) - הדגש על "מקרבך" בא לומר שיש להאמין דווקא לנביא שקרוב אליך, ויש באפשרותך להכיר ולדעת שהוא אכן ראוי לנבואה [העמק דבר שם].

מתי מאמינים לנביא

ואם כן, אם יעמד נביא, מישראל או מאמות העולם, ויקרא אל תורת משה רבנו ויזרז עליה, ולא יוסיף עליה ולא יגרע ממנה, כישעיה וירמיה וזולתם - נבקש ממנו מופת, ואם יתנהו - נאמין בו, ונגדילהו^ו הגדלת הנביאים, ואם לא יוכל לתתו - נהרגהו. ואולם נאמין בו באות^ו, ואף על פי שאפשר שיכזב^ו, כמו שנאמין בשני עדים ואף על פי שאפשר שיכזבו. וזה, שה' צונו על ידי משה ואמר לנו, כי כשיעידו שני עדים על דבר - שנעשה כפי עדותם ונאמין בדבריהם, ואף על פי שהדבר אפשרי אם אמרו אמת או שקר. וכן צוה עלינו ואמר, כי כשיקום מתנבא ונתן אות, ונראה לנו לפי מחשבתנו שהאות אמת - שנעשה כדברו, ואף על פי שהוא אפשרי^ו אם אמר אמת או כזב. ובאר לנו דברים שלא נקבל משום מתנבא בהם טענה, והם כל דבר שמביא להכזבת משה רבנו ע"ה. וכבר בארנו זה הענין תכלית הבאור בפתיחת חבורנו הגדול בפרוש המשנה, ומשם תלמד אלו השרשים הגדולים, אשר הם פנות התורה ועמודי האמונה.

ביאורים

פירושי התורה וביאוריה שנמסרו לנו מאת חכמי ישראל במדרשי ההלכה והאגדה, הם התורה שבעל פה המכוונת לאמתה של תורה. לא כל אחד יכול להבין את התורה כרצונו ולעשות בה כשלו. התורה שבכתב ירדה לעולם גנוזה, ובה הלכות רבות וסתרי תורה הלמדים מבין השיטין, אבל דווקא באופן שבו אמרו חז"ל: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" וכן הלאה. גם פירוש התורה ניתן בסיני, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסיני [ויקרא רבה פרק כב].

לפיכך במקום שבו נמצאים תלמידי חכמים, משמרי מסורת התורה ופירושה, אין חשש מפני המלעיגים על התורה. תלמידי החכמים שבאותו מקום עומדים על המשמר ומיד יצאו בתוקף נגד אותם רשעים. אך במקום שבו אין מצויים תלמידי חכמים, יבוא פלוני רשע ויעשה בתורה כשלו, ואין פוצה פה ומצפצף כנגדו. לכן מזהיר הרמב"ם את תושבי תימן להרחיק מהם כל מין ורשע, לבל יבלבל אותם וחס ושלום, ויביא אותם להמיר דתם.

וכבר כתב הרמב"ם במקומות רבים (לדוגמה: הלכות דעות פרק ו הלכה א) על חובת האדם לדור במקום שבו יש תורה ותלמידי חכמים. וכך כתב באיגרת השמד (ראה יום כו כסלו): "וכבר הזהירונו רבותינו ז"ל שלא ידור אדם בעיר שאין בה עשרה צדיקים, ולמדו לזה מסדום, דכתיב: 'אולי ימצאון שם עשרה, ויאמר לא אשחית בעבור העשרה' [בראשית יח, לב]".

ממקור זה למדנו שלא רק שתלמידי החכמים שומרים על הצביון של העיר, אלא יש מכווח שמירה סגולית על בני העיר. מכאן סיבה נוספת ליהודים שנמצאים בימינו עדיין בארצות תבל לעשות מאמץ ולעלות לארץ ישראל, שבה מצויים רובם ככולם של תלמידי החכמים שבדור.

הרחבות

• אמונת בני הנעורים

אם יש שתקע אֶחָד מֵהֶם שֵׁם - יִפְסִיד הַכֹּל, וְיִקְלַק אֲמוֹנַת בְּנֵי הַנְּעוּרִים וְלֹא יִמָּצְאוּ מִצִּיל. הרמב"ם מדגיש שיש להשגיח במיוחד על חינוך בני הנעורים. הילדים מושפעים מאוד מההתנהגות של הוריהם. כך מסופר בגמרא: "מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקוס לוקוס (- זאב זאב), עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק! וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה... משום ברתיא קנסינן ליה לדידיה? (- האם משום שבתו אינה נוהגת כשורה, יקנסו את אביה?) אמר אביי: אין, כדאמרי אינשי: שותא דינוקא בשוקא, או דאבוה או דאימיה (- ילד אומר את מה ששמע מהוריו) [סוכה נו:]. הרב זאב קרוב מסביר שהילדים לא רק לומדים מההורים את הדברים שאותם הם אומרים, אלא מושפעים בעיקר מעצם הדוגמה האישית של ההורים לילדיהם: "כוח ההשפעה הראשון במעלה הוא הדוגמה האישית, שהיא מפגשו של הילד עם החיים. הדיבור הוא רק אחד מכוחות החיים ואילו הדוגמה האישית מקיפה את האדם בכללו. לא בכדי אמרו חז"ל 'גדול שימושה של תורה יותר מלימודה' [ברכות ז:]. שעיקר החינוך וההשפעה על המתחנך... [הינון] בעיקר זרם החיים שעובר מהמחנך למתחנך" [בנחת רוח, עמ' 33-35].

היהורו
מהכופרים
בתורה שבעל פה

וממה שצריך שתדעוהו, כי כמו שאין תוספת והסרוך בכתוב בתורת משה - כן בפרושה המקבל, והוא שקבלנו מחכמינו ז"ל, והיא תורה שבעל פה. והיו נשקרים ומשגיחים שלא ישתקע אצלכם אחד המינים, מהרה יאבדו, ויהיה לכם קשה מכל שמד. לפי שכאן בארץ הזאת, כמו שתדעו, היא ארץ חכמים ותלמידים ומדרשות, ודברים משפלה ואנחנו מעירים על טעיותיהם ובודותיהם והבליהם בכל עת. ואתם שם באותם הקצוות, עם היותכם חכמים וגבורים בתורה ובמעשים טובים - מתי מספר אתם, ה' ירבה מספרכם, ויקרב עת קבוצכם וקבוץ אמתנו, ואם ישתקע אחד מהם שם - יפסיד הכל, ויקלקל אמונת בני הנעורים, ולא ימצאו מציל, ולכן היו נזהרים מהם. ודעו כי דמים מתר מן הדין, לפי שהם מכזבים ובואת משה רבנו האומר בשם ה': "על פי התורה" [גו'] (דברים יז, יא), ויטענו ההפלה באמונה בדברו בחצפה ובעזות, כמו שיאמרו הישמעאלים והאדומים שהם מאמינים בנבואתו, ויפסידו תורתו ויבטלוהו, ויהרגו מאמיניה והמחזיקים בה, הם ומתעם כאחד. וזה מה שראינו גם כן שראוי להעיר עליו ולגדל עליו הקטנים, לפי שהוא יסוד אמונה.